

Hoe bestrijden we buitenlandse onruststokers?

Bernard ter Haar, april 2017

Het is in dit digitale tijdperk veel gemakkelijker om onrust te zaaien dan om rust en zekerheid te verspreiden. Dat hebben de dictators van deze wereld heel goed door. Of ze nu Poetin, Erdogan of Trump heten, alle moderne media worden ingezet om angst en onzekerheid te creëren en tegelijk uit te stralen dat niet de democratie waarin ze zouden moeten functioneren, maar hun krachtige leiderschap het enige is dat redding uit de ellende kan brengen. Blijkbaar is het daarbij van belang dat ook andere democratieën in het ongerede worden gebracht. We zagen Poetins inspanningen om de verkiezingen van de VS te manipuleren, Trumps uitlatingen om de Europese landen uit elkaar te spelen, bijvoorbeeld door de Brexit ook aan anderen aan te bevelen, Poetins warme connecties met de donkerrechts-populistische partijen in West- en Oost-Europa, en ook Erdogan die bewust onrust stookt in de Turkse gemeenschappen in de West-Europese landen en het conflict zoekt met de regeringen van die landen. En laten we ook de financiering van de agressief Salafistische bewegingen vanuit Saoedi-Arabië niet vergeten. De Europese democratieën zijn dus een interessant target. Als succesvol bestuursmodel worden ze klaarblijkelijk als een bedreiging voor het aanzien en populariteit van het dictatoriale leiderschap gezien. Dat hebben ze ook goed gezien. Ik ken geen dictatorschap dat de eigen bevolking, afgezien van soms een kortstondige opleving, welvaart en geluk heeft gebracht. En dat staat in contrast met hetgeen bereikt is in de West-Europese landen sinds de Tweede Wereldoorlog.

De vraag is nu: hoe verdedigen we onszelf, en hoe bestrijden we de onruststokers?

Wat zijn de acties en de middelen waarmee de onrust wordt gestookt? Een paar opvallende dingen van de laatste tijd: nepnieuws via nieuwskanalen, internet en social media, contacten met en financiering van destructieve populistische bewegingen, hacken om informatie te stelen en voor eigen doelen in te zetten, en diplomatieke provocaties. En waar gaat het inhoudelijk om? Tegen de Europese Unie, tegen de internationale rechtsorde, tegen de gevestigde democratische partijen, tegen de internationale NGO's, en verheerlijking van de eigen leider en zijn beleid, aanwakking van nationalistische sentimenten, en verdachtmaking van alles dat die leider in de weg zit.

Wat kunnen we doen? Tegen hacken moet je je proberen af te schermen en het vooral publiekelijk aan de kaak stellen. Diplomatiek moet je je niet laten provoceren, ook niet in verkiezingstijd. Dan het nepnieuws en de nationalistische propaganda. Rusland zet vele kanalen daarvoor in, de meest evidente zijn RT, het vroegere Russia Today, en Sputnik. Volgens schattingen van EU experts besteedt de Russische staat ongeveer 1 miljard dollar aan de verspreiding van Russisch "nieuws" in de rest van de wereld. In de EU wordt met mondjesmaat gewerkt aan een reactie. Nadat het Europees parlement een resolutie tegen

de Russische propaganda had aangenomen is begin dit jaar 800.000 euro extra uitgetrokken om tegenacties te financieren. De unit van 9 mensen binnen de Europese Commissie die al bestond mag hier een paar mensen extra voor aantrekken. Ook Nederland draagt een steentje bij. Op verzoek van de Tweede Kamer heeft minister Koenders in totaal 1,3 mln euro aan subsidie toegezegd aan Free Press Unlimited om de vrije nieuwsgaring in de voormalige Sovjet-Unie te bevorderen. Daarnaast heeft Nederland natuurlijk RNW Media, de sterk afgeslankte opvolger van Wereldomroep Nederland (met een budget dat onder het eerste kabinet Rutte van 46 mln. is teruggebracht naar 14 mln. euro), maar die richt zich niet op het Russische taalgebied. En trouwens ook niet op het Turkse.

De Duitse overheid spendeert meer geld voor nieuws richting buitenland, een kleine 300 mln. euro voor de Deutsche Welle. Frankrijk besteedt ongeveer de helft aan Radio France International. BBC WorldService krijgt jaarlijks iets minder dan 300 mln. Britse ponden voor het verspreiden van een “balanced British view” in de rest van de wereld. Alle drie verspreiden ze ook Russischtaalg nieuws. De Deutsche Welle heeft daar (na eerdere forse bezuinigingen) additioneel budget voor ontvangen, mede om in het Russisch-Oekraïense conflict betrouwbaar nieuws te kunnen verspreiden.

De VS zitten ook niet stil als het om de mediaoorlog met Rusland gaat. Op 7 februari jl. werd een nieuw televisiekanaal gestart: “Current Time”, een gezamenlijk project van Radio Free Europe/Radio Liberty en Voice of America. Het kanaal heeft een jaarlijks budget van 22 mln dollar meegekregen. Dat wordt gefinancierd door de Broadcasting Board of Governors, en daarmee rechtstreeks door het Amerikaanse Congres. Deze Board heeft een jaarlijks budget van 777 mln. dollar, om daarmee via velerlei media de zegeningen van het Vrije Westen in de gehele wereld te verspreiden.

En wat zou Turkije doen? Ik kon er niet zo snel cijfers over vinden. Maar kent u de website TurkseMedia.nl? Een Nederlandstalig medium dat duidelijk op de hand van het Turkse regime is.

Er gebeurt dus best veel in de wereld aan het verspreiden van nieuws buiten de eigen grenzen. Gelet op de grote bedragen die ermee gemoeid zijn spreekt men wel van een mediaoorlog tussen Rusland en de Westerse landen. Maar ik kende de Westerse inzet niet, tot ik aan dit stuk begon te schrijven. De start van Current Time had ik compleet gemist, evenals de discussies in het Europees Parlement. Ik denk dan ook dat de gedachtevorming over de eventuele tegenacties op de Russische ondermijningspogingen grotendeels aan de Nederlandse burger voorbijgaat. Het interesseert de Nederlandse media blijkbaar ook niet. Dat is in Rusland wel anders. Poetin zelf heeft krachtig gereageerd op de start van Current Time (“Amerikaanse propaganda”), en op de uitspraken van het Europees Parlement (“het dwarszitten van Russische journalistiek”).

Kan het verspreiden van (Russisch, Turks, Arabisch) nieuws de vertrouwensbasis in onze Europese samenleving ondermijnen, en het verspreiden van Westers nieuws de democratie

in ondemocratische landen versterken? Hoe werkt nieuws eigenlijk? Ik ben geen media-expert, maar ik denk dat “nieuws” inderdaad vertrouwen kan ondermijnen. Verspreiders van nieuws rekenen daar ook op. Zoek op internet bijvoorbeeld eens de combinatie van Telegraaf en GroenLinks. Dan zie je dat volgens veel analisten de Telegraaf de afgelopen maand vrij gestructureerd heeft geprobeerd het vertrouwen in GroenLinks te ondermijnen. Dit voorbeeld laat zien hoe ingewikkeld het allemaal is. De Russische Staat kan proberen onze samenleving te ondermijnen, maar moet zich daarvoor bij een goede doelgroep binnendringen en mengt zich daarmee in een veelstemmig binnenlands koor. Dat is in Nederland zo, dat is in de VS –waar de binnenlandse media sterk gepolariseerd en soms zeer ideologisch gekleurd zijn- misschien nog wel veel sterker. Kunnen we dan wel een helder onderscheid maken tussen betrouwbaar nieuws, gekleurd nieuws en fake nieuws? We zien aan allerlei fact checkers dat het ingewikkeld is, maar bij goede benadering kan het. Goede kranten met een transparante gedragscode laten ook zien dat het kan. Als ik propaganda zou willen bedrijven, zou ik met gekleurd nieuws een eigen wereldbeeld neerzetten en een zekere stemming proberen te creëren, en die stemming dan versterken met af en toe wat fake nieuws. Dat is misschien ook wel wat er gebeurt. Fake nieuws is veel minder dan één procent van het nieuws, maar verspreidt zich op social media heel snel. Het fake nieuws uit Rusland wordt inmiddels vrij goed gedocumenteerd, maar dat maakt het niet meteen minder succesvol. Even een vraag naar de zuiverheid van onze westerse verdediging: Hoe zou het eigenlijk staan met de betrouwbaarheid van het nieuws van Current Time? Uit het land met een president die er zelf heel verwarrende definities van nieuws en fake nieuws op na houdt?

Dit was wel een flink uitstapje over “nieuws”, maar dit stuk zou gaan over de mogelijkheden om ons te verdedigen tegen de buitenlandse onruststokers en propagandaverspreiders. Wat we van het bovenstaande leren is dat de (financiële) mogelijkheden er zijn om Westerse nieuwsbronnen in te zetten om het vertrouwen in buitenlandse dictaturen te ondermijnen en de waarde van de democratische rechtsstaat te beklemtonen. “Betrouwbaar nieuws” zou dat werk moeten doen, als we ons niet willen verlagen tot het niveau van propaganda. In Nederland zijn we erg huiverig voor staatsbemoeienis met nieuws, maar zowel in het binnenland (NOS) als het buitenland (RWN) hebben we er al de instrumenten voor. Wel de instrumenten, maar nog niet het beleid om die instrumenten gericht in te zetten.

Is dat dan genoeg, om RWN Media op te dragen om betrouwbaar Russisch en Turks uit te gaan zenden? Is dat dan onze verdediging tegen de buitenlandse onruststokers? Dat is toch wel heel onbevredigend. Dat betreft ons als Nederlandse burgers helemaal niet. Het raakt ons niet, het beschermt ons niet, het probeert alleen met gelijke munt terug te betalen. Ik kan twee dingen bedenken om onze verdediging mee uit te breiden. Als eerste een soort publieke dialoog met de onruststokers proberen uit te lokken. Kunnen we de buitenlandse mogelijkheden verleiden of uitdagen om hun standpunten en hun acties transparant te maken? We doen vaak heel geheimzinnig over diplomatieke verhoudingen, maar de vraag is hoeveel baat we daar uiteindelijk bij hebben. Transparantie is goed als je niets te verbergen

hebt. Transparantie is voor de gemiddelde dictator helemaal niet fijn. Het vraagt meer openheid van onze kant, waarin we duidelijker zijn over onze eigen waarden, maar het vraagt ook dat we ruimte bieden aan de tegenpartij om diens waarden uiteen te zetten, sterker nog: dat we daartoe uitnodigen. Als tweede denk ik aan een uitgebreid programma om de weerbaarheid van onze samenleving te vergroten. Alle burgers moeten betrokken worden bij het verdedigen van ons land in de mediaoorlog die onze samenleving wil ondermijnen. Burgers moeten leren herkennen wat een bedreiging is, wat een bedrieger is, en wat echt van waarde is. Dat lijkt een heel naïeve gedachte. De donkerrechts-populisten in de EU beroepen zich immers ook op waardevolle waarden, zoals het joods-christelijke gedachtegoed? Terwijl ze Europa ook uit elkaar willen trekken? Ja, dat is waar. Er is meer te bestrijden dan alleen de buitenlandse dictatuur. En dat is niet naïef.

Dus als we dat beleid zouden ontwikkelen, is het wel de vraag of we dat dan kunnen, zoals hierboven staat: “de waarde van de democratische rechtsstaat beklemtonen”? We zijn er vandaag de dag niet vreselijk goed in. Maar liefst vijf (van de in het parlement vertegenwoordigde) politieke partijen in Nederland hadden in hun recente verkiezingsprogramma voorstellen staan die in strijd waren met de rechtsstaat, aldus een Commissie van hoogleraren en advocaten. De verkiezingscampagne ging de afgelopen maanden erg over de Nederlandse identiteit, maar het leek steeds meer over ons eigenbelang te gaan dan over de waarden van onze samenleving. Het lijkt erop dat we er nieuwe taal voor moeten ontwikkelen, of verhalen die de kracht hebben om te vertellen hoe groot de waarde is van de samenleving die we in de Europese landen tot stand hebben gebracht. Dat zou een flinke stap vooruit zijn in de verdediging tegen alle angstzaaiende propaganda.

Een belangrijk propagandathema is de beschimping van de EU, van buitenaf (Rusland, Turkije, Saoedi-Arabië, Trump), maar helaas ook van binnenuit (Front National, AfD, Ukip, PVV). Daarvan is de verdediging ook wel extreem zwak. Leidende politici in bijna alle lidstaten van de EU hebben de neiging om voortdurend de zwarte piet bij de EU te leggen, als hun dat om binnenlands-politieke redenen goed uitkomt. De Hongaarse regeringsleider Orbán maakte dit recent wel zo bont dat de Europese Commissie deze maand een pamflet heeft gepubliceerd waarin al zijn onzinuitspraken over de EU één voor één worden ontzenuwd. In de verhalen over de EU heeft de EU ook geen duidelijk herkenbaar doel meer. Het voorkomen van een volgende Wereldoorlog was het doel dat in de vorige eeuw nog lang werd herkend. Het beschermen tegen het Russische imperialisme was een herkenbaar doel van de uitbreiding richting Oost-Europa. Maar beide doelen hebben aan herkenbaarheid ingeboet. Toch kan het niet zo moeilijk zijn om in dit tijdperk van globalisering en grote mondiale dynamiek het nut van een krachtig Europa te beschrijven? De Franse presidentskandidaat Macron maakt er furore mee, dus het kan inderdaad.

Transparantie afdwingen of uitlokken, en vertrouwen op de kracht van het eigen verhaal, en die kracht actief uitstralen, en daar zo veel mogelijk burgers bij betrekken, is de beste verdediging tegen buitenlandse onruststokers; dat is wel de conclusie van dit betoog. Dat vraagt om aanzienlijk meer inzet dan we er op dit moment instoppen. Passief blijven als onruststokers hun werk doen is vragen om ellende.

-0-